

РОЗДІЛ 6 СТОРІНКА МОЛОДОГО НАУКОВЦЯ

УДК 351.504.06

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.4.18>

Волько Євген Олександрович,

аспірант кафедри публічного управління та митного адміністрування

Університету митної справи та фінансів

ORCID ID: 0000-0001-6750-8210

ВИЗНАЧЕННЯ ПОТРЕБ НАСЕЛЕННЯ ІЗ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНОЮ ЕКОЛОГІЧНОЮ ПОЛІТИКОЮ (НА ОСНОВІ АВТОРСЬКОГО СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ)

DETERMINATION OF THE NEEDS OF THE POPULATION FOR THE IMPLEMENTATION OF PUBLIC MANAGEMENT OF REGIONAL ENVIRONMENTAL POLICY (BASED ON THE AUTHOR'S SOCIOLOGICAL SURVEY)

Метою статті визначено встановлення потреб населення із здійснення публічного управління регіональною екологічною політикою (на основі авторського соціологічного опитування). Проведено авторське соціологічне опитування щодо встановлення відношення населення до проблем подолання екологічних загроз в Дніпропетровській області, в якому взяли участь 365 осіб. Здійснене опитування виявило, що для пріоритетної більшості опитаних респондентів є більш важливим подолання їх економічних проблем та соціального забезпечення. Встановлено, що рівень екологічної свідомості опитаних респондентів залежить безпосередньо від їх загального рівня освіти, і більш в цьому сенсі «свідомими» є особи з вищою освітою, ніж у осіб, які мають середню освіту. Зроблено висновок на основі здійсненого соціологічного опитування підтвердило ряд гіпотез, що висувались перед початком його проведення, а саме: по-перше, екологічні потреби (за винятком потреб уникнення шкідливого радіаційного впливу, обумовленого російською військовою агресією) є вторинними для фізичних осіб, і не є їх найвищими соціальними пріоритетами; по-друге, подолання екологічних проблем респондентами переважно пов'язується із впровадженням національних політик, а також політики міжнародного співробітництва із подолання зовнішніх загроз, що заподіюються Україні; по-третє, наявність усвідомлення зв'язків між станом природного довкілля та станом здоров'я, та обґрунтуванням необхідності компенсації особам, що проживають у несприятливих регіонах; по-четверте, подолання екологічних проблем залежить від високого рівня свідомості носія права, його відповідального ставлення до використання природних ресурсів.

Ключові слова: регіональна екологічна політика, ефективність, публічне управління, соціологічне опитування, соціальна активність, відповідальність.

The purpose of the article is to determine the needs of the population for the implementation of public management of regional environmental policy (based on the author's sociological survey). An author's sociological survey was conducted to determine the attitude of the population to the problems of overcoming environmental threats in the Dnipropetrovsk region, in which 365 people participated. The survey revealed that for the majority of respondents, overcoming their economic problems and social security is more important. It was found that the level of environmental awareness of the surveyed respondents depends directly on their general level of education, and in this sense, people with higher education are more "aware" than people with secondary education. The conclusion drawn on the basis of the conducted sociological survey confirmed a number of hypotheses that were put forward before its implementation, namely: first, environmental needs (with the exception of the needs to avoid harmful radiation effects caused by Russian military aggression) are secondary for individuals and are not their highest social priorities; second, overcoming environmental problems by respondents is mainly associated with the implementation of national policies, as well as policies of international cooperation to overcome external threats posed to Ukraine; third, the presence of awareness of the links between the state of the natural environment and the state of health, and the justification of the need for compensation for people living in unfavorable regions; Fourthly, overcoming environmental problems depends on a high level of awareness of the right holder, his responsible attitude to the use of natural resources.

Key words: regional environmental policy, efficiency, public administration, sociological survey, social activity, responsibility.

Постановка проблеми. На зміст публічного управління впливають сукупність факторів соціального, екологічного, економічного, культурного, етнічного, національного та іншого характеру.

Безумовний зв'язок існує між визначенням ефективності здійснення регіональної екологічної політики та рівнем соціальної активності населення.

Право на безпечне довкілля та відповідно якісне та чисте навколишнє природне середовище визначається як певне соціальне благо, цінність, що є важливою для всіх та кожного. Таким чином, громадська думка, соціальний вплив на здійснення публічного управління регіональною екологічною політикою є важливим, та такими факторами, що мають враховуватися.

Безумовно усвідомлення важливості вирішення екологічних проблем залежить від місцевості, де особа проживає. Значна кількість невирішених економічних проблем, що пов'язано як із стагнацією процесів побудови національних виробництв, так і з необхідністю подолання негативних наслідків російської військової агресії не створює сприятливого підґрунтя для формування позитивної екологічної свідомості населення.

Стан наукової розробки проблеми дослідження впливу соціальних факторів на вирішення екологічних проблем з окремих аспектів вивчалось у наукових працях таких вчених, як: О.Г. Топчів, А.М. Шашеро, А.М. Третяк, Ю.О. Легеза та ін.

Однак при цьому проблематика формування регіональної екологічної політики та врахування соціальних факторів в умовах воєнного часу залишається актуальною та вимагає звернення дослідницької уваги.

Метою статті є визначення потреб населення із здійснення публічного управління регіональною екологічною політикою (на основі авторського соціологічного опитування).

Виклад основного матеріалу. Соціально-просторові координати безумовно впливають на формування ідеологічних цінностей, що панують у суспільстві, на формування масової свідомості населення. Якщо звернутися до соціологічних опитувань, що в проводились в Україні у довоєнний період, то усвідомлення важливості вирішення екологічних проблем відбувалось лише у думках однією четверті опитаних. Варто підкреслити, що такі показники мають і розвинені країни Західної Європи, де теж лише четверть респондентів опікуються проблемами захисту довкілля.

Роки війни позначились на зміні думок українців та їх ставлення до проблем екології та захисту

довкілля. Зокрема, за результатами опитування, здійсненого ресурсно-аналітичним центром «Суспільство і довкілля» впродовж років російсько-української війни на тему «Зміна клімату та мешканці України: особливості громадської думки та комунікації» засвідчило перегляд підходів та ставлення населення до екологічних проблем [1]. За результатами зазначеного опитування понад третина респондентів визначили доцільність вирішення кліматичних проблем, тоді як за результатами опитування, що було здійснено у 2016 році лише 10% населення усвідомлювало важливість вирішення таких проблем [2]. Так, у 2016 році на замовлення Міжнародної благодійної організації «Екологія-Право-Людина» Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та соціологічною службою Центру Разумкова, де було опитано 2016 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України, за винятком АР Крим та окупованих територій Донецької та Луганської областей. За результатами опитування, проведеного центром Разумкова, у 2015-2016 рр. лише 22 % та 25 % респондентів відповідно зазначили на необхідності кардинальних змін у здійсненні регіональної екологічної політики. Решта опитаних зазначила, що в цілому є задоволеною її результатами [2].

До найбільш болючих проблем опитані у 2016 році близько 40% респондентів визначили проблему засмічення побутових відходів; на другому місці 39% акцентували на необхідності подолання проблеми забруднення атмосфери шкідливими викидами. При цьому було встановлено, що у порівнянні із 2015 роком така занепокоєність та рівень соціальної стурбованості зменшився у 2016 році. На третьому рівні серед екологічних проблем респондентами виокремлювалось проблема знищення лісів та проблеми неякісної води. На п'ятому місці залишаються проблеми подолання негативних наслідків Чорнобильської аварії (33%). При цьому більшість опитаних зазначили, що подолання екологічних проблем не є складовою політики «сталого розвитку» суспільства, а відтак применшують їх значення для розвитку української держави та суспільства.

Тривалий час, що залишилось характерним і для досліджень, що проводились після початку повномасштабного вторгнення, залишається проблема забезпечення економічного зростання [1].

При цьому близько 40% опитаних респондентів не вважають за можливе поєднувати економічне зростання та подолання екологічних проблем. Якщо співвідносити по регіонам, то у економічний розвиток у 2016 році вірили більше половини

опитаних на Заході та в Центрі України, тоді як лише 30% респондентів на Півдні та на Донбасі засвідчили можливість економічного зростання населення [2]. Неналежним є розуміння обсягу екологічних прав особи. Більше 60% респондентів населення із опитаних визначили, що коло екологічних прав складається лише із права на безпечне довкілля, при цьому про решту екологічних прав особи більшості було не відомо. У 2016 році лише третина опитаних брала участь в обговоренні управлінських рішень з питань охорони довкілля. Змість екологічних прав через можливість подання публічно-правового позову до суду підтвердили близько 25%. Лише 19% знали про механізм реалізації права на доступ до екологічної інформації [2].

Таким чином, дослідження, здійснене у 2016 році, засвідчило низьку ефективність захисту екологічних прав особи, що обумовлено тому числі і недостатнім рівнем екологічної свідомості населення. У відсотковому співвідношенні приблизно рівною є довіра населення як до суду (близько 16%), так і до медіа та органів місцевого самоврядування у вирішенні питань забезпечення безпечного навколишнього природного середовища.

Неналежним є рівень залученості населення до визначення змісту та форм активності природоохоронних рухів та об'єднань. Такими, що активно долучаються до проведення природоохоронних заходів визнали себе лише 2% населення із загальної кількості опитаних респондентів. Однак варто підкреслити, що понад 258% опитаних мають бажання злучитися до проведення природоохоронних заходів. Така різюча відмінність може бути свідченням: по-перше, низького рівня ефективності законодавства у сфері охорони довкілля; по-друге, надзвичайну корумпованість такої сфери, що пов'язується із впливом підприємств-гігантів на формування регіональної екологічної політики. висловили бажання долучитись в майбутньому до таких ініціатив. Варто зазначити на наявності прагнення понад 70% населення до економічного споживання природних та енергетичних ресурсів, що було характерним для суспільства довоєнних часів, але при цьому стало вимушеним за часів повномасштабного вторгнення.

Так, очевидно, що у 2024 році встановлення приладів, що живляться за рахунок сонячної енергії, швидше є показником населення просто вижити, ніж свідчить про зростання усвідомлення політики та концепції сталого розвитку.

До критичних наслідків для екології країни називаються такі негативні наслідки, як: поши-

рення отруйних речовин, що відбувається через атаки різними видами озброєння, знищення територій природо-заповідного фонду та забруднення водних об'єктів. Безумовно найбільше занепокоєння більшість респондентів (54%), опитаних у травні 2024 року [1], пов'язується із загрозами радіаційного забруднення через застосування тактичної ядерної зброї, а також респонденти визначили проблематику розмінування значних площ українських земель та водних ресурсів. Про екологічну небезпеку мінування сільськогосподарських земель та лісових насаджень зазначили 39,5%. На третьому місці серед загроз національній екологічній безпеці 36,5% поставили поширення отруйних речовин внаслідок обстрілів нафтобаз, газових сховищ; 27,2% зазначили про небезпеку обстрілів об'єктів хімічної промисловості. І на останніх місцях відповідно у 2024 році опинились проблеми забруднення атмосферного повітря та проблеми засмічення територій.

При цьому рівень задоволення обсягом отриманої інформації про стан довкілля у порівнянні із 2016 роком зріс, що безумовно свідчить і про успішність процесів діджиталізації публічного управління в цілому, і зокрема, у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Офіційна статистика, що поширюється Міндовкілля України засвідчила, що станом на 24 травня 2024 року є підтвердженими 254 випадки екоциду та нараховано 1,5 тис. фактів знищення українського довкілля внаслідок військової агресії російської федерації. Попередні збитки, завдані російськими загарбниками тільки зоні відчуження ЧАЕС, перевищують 2,5 млрд грн. [3].

Задля розширення емпіричної бази цього дослідження було проведене авторське соціологічне опитування щодо встановлення відношення населення до проблем подолання екологічних загроз в Дніпропетровській області, в якому взяли участь 365 осіб.

Здійснене опитування виявило, що для пріоритетної більшості опитаних респондентів є більш важливим подолання їх економічних проблем та соціального забезпечення.

Також респондентам було поставлено питання щодо встановлення кола причин, що негативно впливають на стан навколишнього природного середовища регіону. Серед причин було запропоновано такі варіанти, як: неналежне фінансування здійснення природоохоронних заходів; хибна політика органів місцевої влади, що характеризується безсистемністю та відсутністю стратегічних напрямів до реалізації; безвідповідальне

Таблиця 1

Співвідношення ставлення населення до загроз національної екологічної безпеки [1; 2]

№	Екологічні проблеми, які виділили респонденти у 2016 році як найбільш болючі для них	% респондентів	Екологічні проблеми, які виділили респонденти у 2024 році як найбільш болючі для них	% респондентів
1	засмічення територій побутовими відходами	40%	загрози радіаційного забруднення через застосування тактичної ядерної зброї	54%
2	забруднення атмосферного повітря шкідливими викидами	39%	проблематика розмінування значних площ українських земель та водних ресурсів	39,5%
3	проблема знищення лісів	36%	поширення отруйних речовин внаслідок обстрілів нафтобаз, газових сховищ	36,5%
4	неякісна вода	34%	небезпека обстрілів об'єктів хімічної промисловості	27,2%
5	подолання негативних наслідків Чорнобильської аварії	33%	проблеми забруднення атмосферного повітря	25%
6	недостатній рівень інформації про стан довкілля	16%	проблема засмічення територій побутовими відходами	23%

ставлення бізнесу до екологічних проблем; недосконалий механізм юридичної відповідальності; недосконалість дозвільно-ліцензійних процедур з питань використання загальнонаціональних та місцевих ресурсів. Серед причин було визначено також і наявність зовнішніх загроз довкіллю.

Також респондентам було поставлено питання щодо забезпечення ефективності регіональної екологічної політики та пошуку оптимальних напрямів формування її моделі.

Респондентам було запропоновано такі варіанти відповідей, як: реорганізація шкідливих виробництв; перегляд критеріїв розподілу повноважень між органами державної влади та органів місцевого самоврядування з метою подальшої активізацією процесів децентралізації; посилення заходів адміністративної та кримінальної відповідальності за заподіяння шкоди довкіллю; запровадження інтегрованого екологічного дозволу; удосконалення чинного природоохоронного та природоресурсного законодавства України; перегляд законодавчих підходів до вирішення проблем фінансування проведення природоохоронних заходів шляхом перерозподілу надходжень за справляння зборів за використання природних ресурсів до регіонів, де ресурс розташований; застосування економічних санкцій до юридичних та фізичних осіб країни-агресора.

Важливим питанням, що визначається як складова регіональної екологічної політики, є питання усвідомлення населення взаємозв'язків між станом здоров'я населення та рівнем екологічного

забруднення регіону проживання особи. В цьому сенсі необхідно говорити про використання так званого критерію оцінки ефективності здійснення публічного управління, як «критерій екологічного добробуту» [4, с. 76].

Варто погодитися із обґрунтуванням таких зв'язків, що неодноразово доводилось в різних сферах галузевих досліджень. Зазначу гіпотезу було поставлено в межах власного авторського опитування.

Так, респондентам було поставлено питання щодо встановлення зв'язків між станом здоров'я населення та станом охорони довкілля. Також перед респондентами було поставлено питання щодо необхідності законодавчого закріплення механізму компенсацій населенню, що проживають у регіоні із підвищеним рівнем екологічної небезпеки.

В ході здійсненого авторського опитування ставилось питання щодо встановлення можливості ефективного подолання екологічних проблем регіону лише із застосуванням наявних у місцевих органах публічного управління засобів та інструментів. Лише третина від опитаних респондентів визначила здатність органів місцевих самоврядування самостійно вирішити екологічні проблеми; більшість респондентів навпаки визначили нездатність органів місцевої влади.

Зазначене свідчить і про неналежний рівень екологічної освіти, про нездатність суб'єктів належним чином сприйняти та усвідомити розуміння змісту права на безпечне довкілля, та реа-

лізувати можливості із здійснення наданих особі в аспекті його впровадження через створення стійких інформаційних потреб і компетентностей, що можуть бути задоволені із застосуванням цифрових інструментів здійснення публічного управління [5].

Отже, у відновленні довкілля не можна не дооцінювати роль та значення людського капіталу, соціального ресурсу та фактору. Люди мають усвідомлювати, що забезпечення безпеки довкілля повинно в тому числі пов'язуватися із застосуванням самообмежень, які можуть бути економія ресурсів, свідоме споживання, сортування побутових відходів, придбання електроприладів, що є дорожчим, але при цьому не потребує використання літєвих батарейок тощо.

Рівень екологічної свідомості опитаних респондентів залежить безпосередньо від їх загального рівня освіти, і більш в цьому сенсі «свідомими» є особи з вищою освітою, ніж у осіб, які мають середню освіту. Крім того особи із середньою освітою є більш схильними довіряти пропа-

гандистським закликам, виступам на телебаченні та радіомовленні.

Висновки. Таким чином, здійснене соціологічне опитування підтвердило ряд гіпотез, що висувались перед початком його проведення, а саме: по-перше, екологічні потреби (за винятком потреб уникнення шкідливого радіаційного впливу, обумовленого російською військовою агресією) є вторинними для фізичних осіб, і не є їх найвищими соціальними пріоритетами; по-друге, подолання екологічних проблем респондентами переважно пов'язується із впровадженням національних політик, а також політики міжнародного співробітництва із подолання зовнішніх загроз, що заподіюються Україні; по-третє, наявність усвідомлення зв'язків між станом природного довкілля та станом здоров'я, та обґрунтуванням необхідності компенсації особам, що проживають у несприятливих регіонах; по-четверте, подолання екологічних проблем залежить від високого рівня свідомості носія права, його відповідального ставлення до використання природних ресурсів.

REFERENCES:

1. Zmina klimatu ta meshkantsi Ukrainy: osoblyvosti hromadskoi dumky ta komunikatsii (2024) [Climate Change and the Residents of Ukraine: Peculiarities of Public Opinion and Communication]. Analitichna zapyska. Resursno-analitichnyi tsentr «Suspilstvo i dovkillia». URL.: <https://rac.org.ua/klimatychna-polityka-ukrayiny/zmina-klimatu-ta-meshkanczi-ukrayiny-osoblyvosti-gromadskoyi-dumky-ta-komunikacziyi/> [in Ukrainian]
2. Stavlennia naseleння do pytan okhorony dovkillia (2016) [Attitudes of the Population to Environmental Protection Issues]. URL.: <https://epl.org.ua/announces/stavlennia-naseleння-do-pytan-okhorony-dovkillia/> [in Ukrainian]
3. Dumky i pohliady naseleння Ukrainy shchodo ekolohichnykh naslidkiv viiny [Opinions and Views of the Population of Ukraine on the Environmental Consequences of the War]: traven 2022 roku . URL.: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1119&page=1> [in Ukrainian]
4. Kravtsiv, V.S. (2007) Rehionalna ekolohichna polityka v umovakh stanovlennia rynkovoї ekonomiky v Ukraini (teoriia, metody, praktyka) [Regional environmental policy in the conditions of the formation of a market economy in Ukraine (theory, methods, practice)]: dys. ... d.e.n. 08.00.01. Lviv. 373 s. [in Ukrainian]
5. Leheza, Yu. O. (2016) Publichne upravlinnia pryrodo-resursnym potentsialom derzhavy : dosvid Ukrainy ta zarubizhnykh krain [Public management of the natural resource potential of the state: experience of Ukraine and foreign countries]. Chasopys Kyiv. un-tu prava. № 3. S. 139–143 [in Ukrainian]